Αποτυπώσεις σε στιγμές κινδύνου

τοπικά / 10′

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΑΓΡΑΦΙΩΤΗΣ / ΑΘΗΝΑ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ / ΚΩΣΤΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ / ΘΑΝΑΣΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΔΗΣ / ΝΙΚΟΣ ΑΛΕΞΙΟΥ / ΒΑΛΙΑ ΑΡΑΝΙΤΟΥ / ΑΡΓΥΡΗΣ ΑΡΧΑΚΗΣ / ΝΤΙΝΑ ΒΑΪΟΥ / ΦΩΤΕΙΝΗ ΒΑΚΗ / ΑΡΓΥΡΩ ΒΑΤΑΚΗ / ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΒΛΑΝΤΩΝΗ / ΕΦΗ ΓΑΖΗ / ΓΙΩΡΓΟΣ ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ / ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΓΟΥΤΣΟΣ / ΙΛΕΙΑΝΑ ΔΗΜΑΔΗ / ΟΡΕΣΤΗΣ ΔΙΔΥΜΙΩΤΗΣ / ΚΥΡΚΟΣ ΔΟΞΙΑΔΗΣ / ΚΩΣΤΑΣ ΔΟΥΖΙΝΑΣ / ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΡΟΣΟΣ / ΕΛΛΗ ΔΡΟΥΛΙΑ / ΝΙΚΟΣ ΕΡΗΝΑΚΗΣ / ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΖΗΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ / ΒΑΣΙΛΗΣ ΘΑΝΟΠΟΥΛΟΣ / ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΙΝΤΖΙΔΗΣ / ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΒΟΥΛΑΚΟΣ / ΜΑΚΗΣ ΚΑΒΟΥΡΙΑΡΗΣ / ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΚΑΚΟΛΥΡΗΣ / ΡΑΝΙΑ ΚΑΛΑΝΤΖΗ / ΣΠΥΡΟΣ ΚΑΛΤΣΑΣ / ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΑΝΕΛΟΠΟΥΛΟΣ / ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΑΡΥΔΑΣ / ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΤΣΙΡΗ / ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΟΥΠΚΙΟΛΗΣ / ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΟΡΩΝΑΙΟΥ / ΑΛΙΚΗ ΚΟΣΥΦΟΛΟΓΟΥ / ΗΛΙΑΣ ΚΟΥΒΕΛΑΣ / ΦΩΤΕΙΝΗ ΚΟΥΓΙΟΥΜΟΥΤΖΑΚΗ / ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΚΟΥΖΕΛΗΣ / ΝΙΚΟΣ ΚΟΥΤΣΙΑΡΑΣ / ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ / ΘΕΩΝΗ ΚΟΥΦΟΝΙΚΟΛΑΚΟΥ / ΠΑΤΡΙΤΣΙΑ ΚΥΠΡΙΑΝΙΔΟΥ / ΛΕΑΝΔΡΟΣ ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ / ΒΑΣΙΑΝΝΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ / ΟΛΓΑ ΛΑΦΑΖΑΝΗ / ΚΩΣΤΑΣ ΛΙΒΙΕΡΑΤΟΣ / ΠΕΤΡΟΣ ΛΙΝΑΡΔΟΣ ΡΥΛΜΟΝ / ΝΑΣΙΑ ΛΙΝΑΡΔΟΥ-ΜΠΛΑΝΣΕ / ΘΩΜΑΣ ΜΑΛΟΥΤΑΣ / ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΑΡΑΤΟΣ / ΚΙΜΩΝ ΜΑΡΚΑΤΟΣ / ΜΑΡΙΝΑ ΜΑΡΟΠΟΥΛΟΥ / ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ / ΦΙΟΡΗ-ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ / ΧΡΥΣΟΥΛΑ ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΥ / ΑΘΗΝΑ ΜΙΧΑΛΑΚΕΑ / ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΙΧΟΣ / ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΜΠΑΛΤΑΣ / ΜΙΧΑΛΗΣ ΜΠΑΡΤΣΙΔΗΣ / ΣΟΦΙΑ ΜΠΕΜΠΕΖΑ / ΓΙΩΡΓΟΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ / ΜΙΧΑΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΚΑΚΗΣ / ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ / ΜΑΡΩ ΠΑΝΤΕΛΙΔΟΥ ΜΑΛΟΥΤΑ / ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ / ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ / ΠΕΤΡΟΣ ΠΕΤΡΙΔΗΣ / ΑΝΝΑ-ΜΑΡΙΑ ΠΙΣΚΟΠΑΝΗ / ΜΕΛΙΑ ΠΟΥΡΗ / ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΡΩΙΜΟΣ / ΣΠΥΡΟΣ ΡΑΓΚΟΣ / ΕΛΕΝΗ ΡΕΘΥΜΙΩΤΑΚΗ / ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΓΚΡΙΩΤΗΣ / ΧΡΗΣΤΟΣ ΣΙΜΟΣ / ΝΤ. ΒΑΝΣ ΣΜΙΘ / ΛΟΪΖΟΣ ΣΟΦΟΣ / ΜΙΧΑΛΗΣ ΣΠΟΥΡΔΑΛΑΚΗΣ / ΠΕΤΡΟΣ-ΙΩΣΗΦ ΣΤΑΝΓΚΑΝΕΛΛΗΣ / ΑΡΗΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ / ΠΑΤΤΥ ΣΧΟΙΝΑ / ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΩΤΗΡΕΛΗΣ / ΓΙΟΑΧΙΜ ΤΑΪΣΕΝ / ΝΙΚΟΣ ΤΖΑΝΑΚΗΣ / ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΤΖΑΡΕΛΛΑΣ / ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΤΣΑΚΙΣΤΡΑΚΗ / ΝΙΚΟΛΑΣ ΤΣΑΦΤΑΡΙΔΗΣ / ΓΙΩΡΓΟΣ ΤΣΙΜΟΥΡΗΣ / ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΣΙΡΜΠΑΣ / ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΣΙΤΣΕΛΙΚΗΣ / ΤΕΛΗΣ ΤΥΜΠΑΣ / ΓΙΩΡΓΟΣ ΦΑΡΑΚΛΑΣ / ΓΙΑΝΝΗΣ ΦΛΥΤΖΑΝΗΣ / ΜΑΓΔΑ ΦΥΤΙΛΗ / ΝΙΚΟΣ ΦΩΚΑΣ / ΠΑΥΛΟΣ ΧΑΡΑΜΗΣ / ΚΩΣΤΗΣ ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗΣ / ΕΛΕΝΑ ΨΥΛΛΑΚΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΠΟΛΑ ΚΑΠΟΛΑ, ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΚΟΥΖΕΛΗΣ, ΟΡΕΣΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΣ

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

νήσος

Εταιρεία Μελέτης των Επιστημών του Ανθρώπου
Σαρρή 14, 105 53 Αθήνα, τηλ./fax 210 3250058, e-mail: emea.topika@gmail.com

Έκδοση της
Εταιρείας Μελέτης των Επιστημών του Ανθρώπου

Γραμματεία
Ανδρέας Ιωαννίδης, Δημήτρης Καρύδας, Μαριάννα Κονδύλη, Γεράσιμος Κουζέλης, Δήμητρα Μακρυνιώτη, Παντελής Μπασάκος, Παναγιώτης Πούλος, †Ιωσήφ Σολομών, Νικόλας Τσαφταρίδης

Επιστημονική επιτροπή
Αθηνά Αθανασίου, Λίνα Βεντούρα, Κώστας Βρατσάλης, Κύρκος Δοξιάδης, Ανδρέας Ιωαννίδης, Δημήτρης Καρύδας, Σταύρος Κατσανέβας, Δήμητρα Κατή, Διονύσης Καψάλης, Μαριάννα Κονδύλη, Γεράσιμος Κουζέλης, Δημήτρης Κυρτάτας, Ορέστης Κωνσταντάς, Δήμητρα Μακρυνιώτη, Γιάννης Μίχος, Παντελής Μπασάκος, Κωνσταντίνος Παπαγεωργίου, Παναγιώτης Πούλος, Μαρία Πουρνάρη, Γιώργος Σαγκριώτης, Γιάννης Σταυρακάκης, Σταύρος Σταυρίδης, Νίκος Τζανάκης-Παπαδάκης, Νικόλας Τσαφταρίδης, Βασίλης Τσελφές, †Κοσμάς Ψυχοπαίδης

© 2020 ΕΜΕΑ – αστική μη κερδοσκοπική

Π. Καπόλα - εκδόσεις νήσος, Σαρρή 14, 105 53 Αθήνα
Εξώφυλλο: Αλεξάνδρα Δρόσου, Πόπη Αλεξίου

ISBN: 978-960-589-113-8

ΑΠΟΤΥΠΩΣΕΙΣ
ΣΕ ΣΤΙΓΜΕΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΠΟΛΑ ΚΑΠΟΛΑ
ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΚΟΥΖΕΛΗΣ
ΟΡΕΣΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΣ

ΕΜΕΑ
ΑΘΗΝΑ 2020

ΟΛΓΑ ΛΑΦΑΖΑΝΗ, ΚΩΣΤΗΣ ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗΣ

Οι άνισοι χώροι της πανδημίας

Το σημείωμα έχει ως αφετηρία μια διαπίστωση: σε περιόδους κρίσης όπως η σημερινή (αλλά και σε πολλές άλλες), ο χώρος –οι πολλαπλές του κλίμακες και οι διαφορετικές του διαστάσεις– έρχεται εμφατικά στο προσκήνιο ενώ ταυτόχρονα αγνοείται σε επίπεδο ανάλυσης, ως συνήθως. Μιλάμε για τον χώρο ως κοινωνικά κατασκευασμένο, ως επίδικο, ως πρακτική, ως έννοια και ως βιωμένη εμπειρία. Το σύνορο, ο Ευρωπαϊκός και εθνικός χώρος, η πόλη, η μετακίνηση και εγκατάσταση, η μετανάστευση, η τοπική αλλά και η παγκοσμιοποιημένη οικονομία, το προσφυγικό στρατόπεδο, οι φυλακές, οι τόποι δουλειάς, το σπίτι, η εγγύτητα/απόσταση, το σώμα, ο δημόσιος χώρος, η μετακίνηση, ο άυλος χώρος του διαδικτύου διαπλέκονται, χωρίς ιεράρχηση από το «μεγάλο» στο «μικρό» και αντίστροφα. Όχι μόνο με τις προφανείς φυσικές Ευκλείδειες διαστάσεις τους αλλά και με τις αναπαραστάσεις που συνδηλώνουν, τις πρακτικές και τις εμπειρίες που ενσωματώνουν, τα ποικίλα τους νοήματα. Η εξουσία έχει επιστρατεύσει κάθε δυνατή αξιοποίηση τους στην περίοδο της πανδημίας και έχει αναδείξει όσο ποτέ άλλοτε την χωρικότητά της. Το ερώτημα βέβαια που πλανάται είναι ποιος θα διαχειριστεί αυτή την κρίση, με ποιους τρόπους και πώς θα εργαλειοποιήσει τις πολλαπλές χωρικότητες, σε όφελος κάποιων έναντι κάποιων άλλων. Ποιοι κατά την διάρκεια ή με το τέλος αυτής της κρίσης θα πλουτίσουν, ποιοι θα αποκτήσουν μεγαλύτερη εξουσία, ποιοι/ες θα αποκλειστούν παραπάνω, θα βρεθούν σε ακόμα χειρότερη μοίρα, θα χάσουν και τα λίγα που είχαν κατακτήσει με κόπο. Γιατί σίγουρα όταν θα τελειώσει ο εγκλεισμός ο κόσμος που συναντήσουμε θα είναι διαφορετικός.

Στόχος μας δεν είναι να πούμε αν τα μέτρα που εφαρμόζονται στην πανδημία είναι «σωστά» ή όχι. Με βάση τους επιδημιολόγους είναι σίγουρο πως η μείωση των μετακινήσεων και των επαφών σημαίνει μείωση της διάδοσης του ιού. Η οπτική μας στοχεύει περισσότερο να αναδείξει πως νοηματοδοτούνται αυτά τα μέτρα, πως πλαισιώνονται από συγκεκριμένους

Η Όλγα Λαφαζάνη είναι συμβασιούχος διδάσκουσα στο Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Ο Κωστής Χατζημιχάλης είναι Ομότιμος Καθηγητής στο Τμήμα Γεωγραφίας του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου.

λόγους, τι είδους συνδηλώσεις και πρακτικές παράγονται και πώς επηρεάζουν άνισα τις κοινωνικές σχέσεις.

Μέσω των πολλαπλών κρίσεων –στην οικονομία πριν μια δεκαετία, στο προσφυγικό πριν μια πενταετία, στη δημόσια υγεία σήμερα– η ζωή μας τείνει να καθορίζεται όλο και περισσότερο από συνθήκες «έκτακτης ανάγκης». Οι κρίσεις στις αρχές του 21ου αιώνα αναδεικνύουν την αλληλοδιαπλοκή των χώρων, των τόπων, των σωμάτων και διαμορφώνουν νέα καθεστώτα καθημερινής ζωής, συνύπαρξης και επιβίωσης. Τους τελευταίους μήνες τα «σύνορα», ο «εγκλεισμός» και η απαγόρευση της ελεύθερης μετακίνησης σε πολλαπλές κλίμακες και χώρους είναι στο προσκήνιο της πολιτικής σκηνής. Τον Φλεβάρη του 2020 η «απειλή» για την εθνική ασφάλεια ήταν τα γεωπολιτικά παιγνίδια μεταξύ Ερντογάν-ΕΕ και οι ανέστιοι πρόσφυγες, ενώ ο στρατός, η Frontex και οι ακρίτες προστάτεψαν, υποτίθεται, το σώμα του έθνους. Από τον Μάρτη του 2020, λόγω πανδημίας, κλεισμένοι στα σπίτια προστατεύουμε τα δικά μας σώματα και τα σώματα άλλων.

Τον 19ο αιώνα, ο γεωγράφος Friedrich Ratzel, γνωστός για τις φυσιοκρατικές του απόψεις και τη θεωρία του «Ζωτικού Χώρου», έγραφε ότι «Εάν το κράτος ήταν ένα σώμα, τότε το σύνορο θα ήταν το δέρμα του».[1] Όπως το σώμα ανθίσταται μέσω του δέρματος σε ορισμένες αρρώστιες και «η λύση της συνέχειας του δέρματος», δηλαδή ένα τραύμα, μπορεί να μολύνει ένα σώμα, έτσι και τα σύνορα, κατά Ratzel, ανθίσταται στους «εχθρούς» που επιβουλεύονται την εθνική κυριαρχία, το «εθνικό σώμα». Ένα «βήξιμο με πυρετό» σε μια πόλη της Κίνας πριν μερικούς μήνες ήταν αρκετό να θέσει σε καραντίνα το 1/3 του πλανήτη και να καταρρίψει τον μύθο των «θωρακισμένων» εθνικών συνόρων στη διέλευση ατόμων. Τελικά ο ιός δεν πέρασε τα ελληνικά σύνορα από την ανατολή μέσω των «μιαρών» μεταναστών, ταξίδευσε από τη δύση με business class και έφτασε από τους καθαγιασμένους Αγίους Τόπους, καταρρίπτοντας και τον μύθο ότι η θρησκευτική πίστη θωρακίζει το σώμα. Όμως δεν απαξίωσε και τη σημασία του ανθρώπινου δέρματος στη μετάδοση του κορωνοϊού. Γάντια, μάσκες, τακτικό πλύσιμο χεριών, να μην ακουμπάμε άλλα σώματα αλλά ούτε το δικό μας πριν πλυθούμε, είναι οι καθημερινές φροντίδες για το δέρμα που προστατεύουν το σώμα.

Ωστόσο, η διαπερατότητα των κλειστών συνόρων από τα σώματα δεν αντιστοιχεί με τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα υλικά εμπορεύματα. Ο εμπορικός έλεγχος των συνόρων και η συγκράτηση έως κατάρρευση της κατανάλωσης με τον εγκλεισμό χτυπά την πιο κρίσιμη χρονοχωρικότητα του κεφαλαίου: τη μείωση του χρόνου πραγματοποίησης της υπεραξίας που είναι ενσωματωμένη στα εμπορεύματα. Αν το εμπόρευμα που παράγεται στα εργοστάσια της Χουάν, στα εργοστάσια/βιοτεχνίες ρούχων στο Μπαγκλαντές ή στην Τουρκία δεν φτάσει στα σημεία πώλησης, αν δεν ταξιδέψουν οι τουρίστες για να αγοράσουν αεροπορικές και ξενοδοχειακές υπηρεσίες, τότε δεν θα μπορέσουν να πωληθούν τα προϊόντα/υπηρεσίες. Το επενδεδυμένο κεφάλαιο τότε υφίσταται δραματική απαξίωση η οποία έχει οδηγήσει ήδη στη νέα μεγάλη ύφεση και στη τεράστια ανεργία που βιώνουμε σήμερα. Γιατί, όπως μας θυμίζει ο Μαρξ, ο σκοπός των καπιταλιστών δεν είναι μόνο να παράγουν αλλά κυρίως να πουλήσουν όσο δυνατόν ταχύτερα. Η απαξίωση του κεφαλαίου έχει, όπως πάντα, άνισες ταξικές και έμφυλες επιπτώσεις και επειδή είναι πάντα γεωγραφικά συγκεκριμένη οι επιπτώσεις θα είναι εξόχως άνισες ως προς τις χώρες και τις περιφέρειες.

Σε μια παγκοσμιοποιημένη οικονομία και σε συνθήκες χωροχρονικής συμπίεσης, μας θυμίζει ο Ντέιβιντ Χάρβεϋ,[2] ο άκρατος νεοφιλελευθερισμός των προηγούμενων δεκαετιών έχει επιμείνει στην κατάργηση των συνόρων για το κεφάλαιο, τα προϊόντα, και τις πλούσιες ελίτ – μια διαδικασία που ενέχει ποικίλους αποκλεισμούς και εξαιρέσεις όπως έχει εξηγήσει η Ντορίν Μάσσευ.[3] Ο θανατηφόρος ιός δεν θα αναγνώριζε, βέβαια, τις γραμμές στο χάρτη των εθνικών συνόρων. Γι' αυτό ορισμένοι, λαμβάνοντας υπόψη και τις οικονομικές επιπτώσεις που σημειώσαμε παραπάνω, υποστηρίζουν ότι έφτασε το τέλος της παγκοσμιοποίησης. Πιστεύουμε ότι κάνουν λάθος. Μόλις ελεγχθεί κάπως η πανδημία, οι παγκόσμιες ροές θα τεθούν σε νέες τροχιές γιατί αποτελούντο αίμα που κυκλοφορεί στις φλέβες του καπιταλισμού.

Τα κράτη έχοντας χάσει τη «μάχη» ενάντια στον ιό στα εθνικά σύνορα, την μεταφέρουν στο εσωτερικό τους με τα πρωτοφανή μέτρα που εφαρμόζονται ως "έκτακτης ανάγκης" όπως η απαγόρευση της κυκλοφορίας, ο εγκλεισμός, η υποχρεωτική άδεια εξόδου, η απαγόρευση της εγγύτητας. Σε μας θέτουν το ερώτημα εάν και πως αυτά τα μέτρα «κανονικοποιούνται» μέσα από την έκτακτη συνθήκη και εάν μπορεί να επανέλθουν σε άλλες περιόδους. Για παράδειγμα η εφαρμογή των capital control ξανά σήμερα δεν θα φαινόταν ως ένα λογικό και «αυτονόητο» μέτρο αν δεν είχε εφαρμοστεί κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης. Η σημερινή, για παράδειγμα, απαγόρευση των συγκεντρώσεων θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί με άλλες αφορμές και σε άλλες μορφές.

Ταυτόχρονα ο υλικός χώρος υποκαθίσταται από τον άυλο χώρο του διαδικτύου. Η υποκατάσταση αυτή εμφανίζεται ως η «νέα κανονικότητα» καθώς έχει προετοιμαστεί καιρό τώρα από τη χρήση διαφορετικών εφαρμογών του διαδικτύου. Ο χώρος της αγοράς αντικαθίσταται από το e-shop, η πλατεία, το μπαρ και το καφενείο από το facebook, το tinder και το instagram, το σινεμά από το Netflix. Το νεοφιλελεύθερο πρότυπο του ατομικισμού κερδίζει έδαφος καθώς οι τηλε-σχέσεις υποκαθιστούν την συνάντηση των σωμάτων στην εργασία και τον δημόσιο χώρο της πόλης διαμορφώνοντας ταυτόχρονα νέα τοπία εξαιρέσεων σε σχέση με τη τάξη, την εθνικότητα, το φύλο, την ηλικία. Πόσοι/ες δεν έχουν υπολογιστή, smartphone ή πρόσβαση στο διαδίκτυο;

Σε όλα τα παραπάνω το θέμα της δημοκρατίας εμφανίζεται ως κομβικό πρόβλημα με αποκορύφωμα την περιστολή των συνταγματικών δικαιωμάτων. Πρακτικά, η κυβέρνηση αποφασίζει ό,τι θέλει, όποτε θέλει και όπως θέλει, χωρίς να δίνει λόγο και χωρίς να μπορεί να ελεγχθεί. Σήμερα ως αναγκαία εξαίρεση, αύριο όμως; Ένα μόνο παράδειγμα: φανταστείτε στο μέλλον την καθιέρωση εκ του μακρόθεν της ψηφοφορίας στο κοινοβούλιο, χωρίς συζήτηση ή την αντίστοιχη ψήφο στις εκλογές. Σε μια άλλη κλίμακα, μπορεί το διαδίκτυο να ενημερώσει για μια συγκέντρωση αλλά αν τα σώματα δεν πάνε στην πλατεία, η διαδικτυακή επικοινωνία είναι χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο.

Πόσους ταξικούς, εθνικούς και έμφυλους αποκλεισμούς και διαχωρισμούς υποκρύπτει το «μένουμε σπίτι»; Είναι διαφορετικό το «μένουμε σπίτι» αν ζεις σε μια ευρύχωρη μονοκατοικία με αυλή και διαφορετικό αν ζεις σε ένα ημιυπόγειο 25 τετραγωνικών στα Σεπόλια με δυο παιδιά που έχουν «λαλήσει» από το μέσα. Αν για κάποιους και κάποιες (ίσως για την πλειοψηφία όσων διαβάσουν εντέλει αυτό το κείμενο) είναι όντως το σπίτι ένας ασφαλής χώρος για πόσους και κυρίως πόσες άλλες το σπίτι και η οικογένεια αποτελούν χώρους που διέπον-

ται από πολλαπλές σχέσεις ιεραρχίας, επιβολής, καταναγκασμού και βίας. Δεν προσφέρουν όλοι οι οικιακοί χώροι ασφάλεια και προστασία γιατί είναι διαποτισμένοι με άνισες κοινωνικές σχέσεις και ασύμπτωτες συμπεριφορές τις οποίες φωτίζει ο εγκλεισμός. Για άλλη μια φορά η φροντίδα παιδιών, ηλικιωμένων, τροφοδοσίας, μαγειρικής και καθαρισμού θα είναι γυναικεία υπόθεση. Αντίστοιχα στα νοσοκομεία οι «ήρωες με τις άσπρες μπλούζες» δουλεύουν παράλληλα με τις νοσηλεύτριες οι οποίες φροντίζουν τους ασθενείς αλλά και με τις καθαρίστριες που φροντίζουν την υγιεινή των χώρων. Όμως κανένας δεν βγαίνει στα μπαλκόνια να χειροκροτήσει τις τελευταίες γιατί η εργασία τους είναι, για άλλη μια φορά «βοηθητική» και αόρατη. Τι σημαίνει ο χώρος του σπιτιού για μια νοσηλεύτρια, για μια γιατρό, για έναν οδοκαθαριστή: ποιες προφυλάξεις, πόσες αγωνίες και τι βάρος ευθύνης φέρνει μαζί της/του όταν γυρίζει στο σπίτι;

Και τέλος πόσοι και πόσες δεν μπορούν να μείνουν σπίτι; Είτε γιατί είναι άστεγοι που διαβιούν σε κακές συνθήκες, είτε λόγω εργασίας. Δεν εργάζονται όλοι/ες με ένα υπολογιστή ούτε έχουν την πολυτέλεια να μην εργαστούν για κάποιους μήνες. Αν «μείνουν σπίτι» θα χάσουν το μεροκάματο ενώ ο εργοδότης εκτός από την μείωση του μισθού, τους/τις απειλεί και με απόλυση. Η πανδημία έχει μια σαφή ταξικότητα και έχει αναδείξει τις ανισότητες στον κοινωνικό, χωρικό και έμφυλο καταμερισμό της εργασίας.

Υπάρχουν όμως και άλλοι εγκλεισμοί που δεν οφείλονται στην πανδημία. Μιλάμε για τις φυλακές και τα προσφυγικά στρατόπεδα. Είδαμε την εξέγερση στις ιταλικές φυλακές, τι θα συμβεί στις ελληνικές αν ο ιός «διαρρήξει» το τείχος, όπως στις γυναικείες φυλακές Διαβατών; Και βέβαια η μεγάλη αγωνία βρίσκεται στα πυκνοκατοικημένα προσφυγικά στρατόπεδα με τις άθλιες συνθήκες υγιεινής. Εκεί που το «σπίτι» είναι στην καλύτερη περίπτωση ένα κοντέινερ που το μοιράζονται μία ή δύο οικογένειες ενώ σε πολλές περιπτώσεις είναι μια σκηνή ή μια κατασκευή από χαρτόκουτα τυλιγμένα με νάιλον. Εκεί που ούτε καν το πλένουμε συστηματικά τα χέρια μας δεν μπορεί να εφαρμοστεί όταν υπάρχουν ελάχιστες κοινόχρηστες βρύσες για χιλιάδες ανθρώπους. Άραγε (αν υπάρξουν) νεκροί πρόσφυγες θα προσμετρηθούν στο εθνικό σύνολο των θυμάτων του κορωνοϊού? Ή ακόμα και ο θάνατός τους –όπως η ζωή τους– είναι «ξένος» στο εθνικό σώμα;

Όταν βγεις για λίγο στους έρημους δρόμους της πόλης με τα κλειστά μαγαζιά μπαίνεις σε ταινίες επιστημονικής φαντασίας όπως το *Hot Zone* (1995) ή το *Contagion* (2011) ακόμη και στα παλιά κόμικς του Bilal. Οι αστυνομικοί σου ζητούν την άδεια εξόδου, ακόμη δεν είδαμε, όπως αλλού, τους πάνοπλους στρατιώτες σε στιλ RoboCop, ίσως να μην αργήσει όμως κι' αυτό. Τα όρια του σώματος επανακαθορίζονται από γάντια, μάσκες και τα δύο μέτρα απόσταση. Αν κάποιος τα παραβεί ένα άγριο βλέμμα ή δύο βήματα πίσω από τον διπλανό έρχονται να τα επαναχαράξουν, κάποιοι/ες ευτυχώς χαμογελούν. Ο φόβος εξαπλώνεται όπως ο ιός και όλοι/ες είναι «ύποπτοι», «φορείς». Αν πριν την πανδημία το «ξένο» σώμα της μετανάστριας ή του πρόσφυγα ήταν αυτό που παρουσιαζόταν ως επικίνδυνο και μιαρό, τώρα είναι το σώμα της φίλης, της κόρης, του συναδέλφου. Άραγε αυτός ο φόβος θα επικρατήσει; Θα ριζώσει; Θα ενσωματωθεί; Θα καθορίσει τις ζωές μας; Θα τον συνηθίσουμε; θα μάθουμε να ζούμε με την απόσταση;

Πέρα από το σπίτι και τη μεγάλη πόλη, υπάρχουν τα μικρά νησιά και τα ορεινά χωριά με τους λίγους ηλικιωμένους κατοίκους. Είναι απροστάτευτα στις νέες αφίξεις συγγενών και φίλων και χωρίς νοσοκομεία αντιμετωπίζουν με άνισους όρους τη γεωγραφική διασπορά της πανδημίας. Το νησιωτικό και ορεινό τοπίο αποκτά μια νέα τραγικότητα, κάτι που έχει περιγράψει ο Άγγελος Ελεφάντης για άλλες συνθήκες.[4]

Η ευρωπαϊκή αποικιοκρατική και ρατσιστική λογική θολώνουν το βλέμμα. Η Ευρώπη, με την θανατηφόρα εξάπλωση του ιού στην Κίνα είχε χρόνο να προετοιμάσει μια οργανωμένη αντίδραση. Παρόλα αυτά η αποικιοκρατική υπεροψία της Δύσης θεώρησε ότι η επιδημία δεν θα περάσει τα σύνορα του Παγκόσμιου Βορρά.[5] Άλλωστε τις τελευταίες δεκαετίες οι μαζικοί θάνατοι από επιδημίες συνέβαιναν κυρίως στην Ασία και την Αφρική, εκεί που κατοικούν άνθρωποι «αναλώσιμοι» και «περιττοί». Στην αρχή της πανδημίας σε μια επαρχία της Κίνας, δεκάδες ρεπόρτερ γύρω από την Ακρόπολη, έψαχναν τον «κινέζικο ιό» στα πρόσωπα των επισκεπτών ρωτώντας όποιον έμοιαζε κινέζος «γιατί είναι εδώ» και «γιατί δεν φοράει μάσκα». Στην γειτονική όμως Ιταλία τα ελληνικά μίντια θρηνούσαν για το κακό που βρήκε τους Ιταλούς γείτονες χωρίς βέβαια να δαιμονοποιούν τους ιταλούς. Η πανδημία κατέρριψε (για άλλη μια φορά) και τον μύθο της Ευρωπαϊκής Κοινοτικής αλληλεγγύης. Οι αποφάσεις μοιάζουν τόσο πολύ μ' αυτές της εποχής της οικονομικής κρίσης (π.χ. η άρνηση Ολλανδίας και Γερμανίας για ευρωομόλογο) και οι λεπτομέρειες για την κατακράτηση υγειονομικού υλικού από τις κεντροευρωπαϊκές χώρες ενώ προορίζονταν για τον Νότο είναι ανατριχιαστικές. Η αλληλεγγύη ήρθε από τους «εχθρούς του ελεύθερου κόσμου», από την Κούβα και την Ρωσία που έσπευσαν με γιατρούς, υλικό και τεχνογνωσία να βοηθήσουν –έχοντας φυσικά τους δικούς τους λόγους– ξεγυμνώνοντας έτσι την ΕΕ και το ΝΑΤΟ.

Η Σάσκια Σάσσεν[6] είχε γράψει ότι «η οικονομική παγκοσμιοποίηση αποεθνικοποιεί τις εθνικές οικονομίες. Αντιθέτως, η μετανάστευση επανεθνικοποιεί την πολιτική». Φαίνεται πως και η πανδημία παίζει τον ίδιο ρόλο επανεθνικοποίησης της πολιτικής όπως φαίνεται από τις μικρόψυχες αντιρρήσεις της Γερμανίας και των δορυφόρων της απέναντι στα αιτήματα του Ευρωπαϊκού Νότου. Ο τελευταίος διεκδικεί άλλη μια φορά τη γεωγραφική και κοινωνική του ιδιαιτερότητα: «προετοιμασμένος» από την δεκάχρονη οικονομική κρίση και την ακραία λιτότητα, με κατεστραμμένα τα δημόσια συστήματα υγείας και γενικά τον δημόσιο τομέα, μετρά ένα στα τέσσερα κρούσματα διεθνώς.[7] Αντί για αλληλεγγύη αυτό που προσφέρει σήμερα η Ευρώπη είναι, δυστυχώς, ένα μείγμα εθνικισμού και σοβινισμού, με τις κυβερνήσεις να ζητούν εθνική ενότητα και ομοψυχία.

Αλλά και εντός της ελλαδικής επικράτειας οι πολλαπλές χωρικές ανισότητες της πανδημίας – οι ταξικές, έμφυλες και φυλετικές αντιθέσεις πρέπει να μπουν στο περιθώριο. Παρουσιάζονται ως διχαστικές φωνές σε μια περίοδο που πρέπει να δείξουμε «εθνική ομοψυχία» αν και βιώνουμε άνισα και ασύμμετρα τόσο τις επιπτώσεις όσο και τα μέτρα ελέγχου της πανδημίας.

Μένουμε σπίτι λοιπόν, όσοι/ες έχουμε σπίτι και μπορούμε να μείνουμε σε αυτό. Πειθαρχημένοι και πειθαρχημένες όχι όμως σιωπηλοί και ομονοούντες στις επιλογές της κυβέρνησης. Βιώνουμε άλλη μια αλλαγή κλίμακας, τη μετάθεση της ευθύνης στο άτομο –το κλασικό

πρότυπο του νεοφιλελευθερισμού– και την αποποίηση από το κράτος της δική του ευθύνης την ώρα που χρηματοδοτεί με σκανδαλώδη ποσά τους ιδιώτες αντί να ενισχύει το ΕΣΥ.

Σταδιακά και αμήχανα μπροστά σε μια συνθήκη πρωτόγνωρη εμφανίζονται πρωτοβουλίες για την υποστήριξη των πιο αδύναμων με συλλογικές κουζίνες ή διανομή τροφίμων στις γειτονιές, για διεκδικήσεις στα εργασιακά θέματα, για την στήριξη του ΕΣΥ. Τα μπαλκόνια τις Ιταλίας μετατράπηκαν προσωρινά σε «πλατείες» όπου νέες συναντήσεις και διεκδικήσεις αρθρώνονταν. Αλλά και μέσω διαδικτύου γίνονται καμπάνιες, κυκλοφορούν αφίσες και συνθήματα, οργανώνονται διαδικτυακές συνελεύσεις, συναυλίες, σινεμά αλλά και ενημερωτικές εκπομπές και ιντερνετικά ραδιόφωνα όπως το «Καραντίνα Social».

Θα αγκαλιαστούμε ξανά, όπως λέει το σύνθημα. Ας σκεφτούμε προσεκτικά, όμως, αυτή την αγκαλιά – μέσα από ποιες συλλογικές αφηγήσεις θα αρθρώνεται, ποια νοήματα και πρακτικές θα εσωκλείει και σε ποια θα εναντιώνεται, ποιους/ες θα συμπεριλαμβάνει και ποιους/ες θα εξαιρεί. Ας επιχειρήσουμε, μέσα από τις εμπειρίες μιας ακόμα κρίσης, να ανοίξουμε μια αγκαλιά αλληλεγγύης και αγώνα των «από κάτω».

Volveremos a Abrazarnos λοιπόν.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Παρατίθεται από VanDijk, H., 1999, *State borders in Geography and History*. Στο Nationalising and denationalising European border regions, 1800-2000: views from geogrpahy and history. Επιμ. H. Knippenberg & J. Markusse. Dordrecht, Boston: Kluwer academic.

2. Harvey, D., 2009 [1989] *Η κατάσταση της μετανεωτερικότητας: Διερεύνηση των απαρχών της πολιτισμικής μεταβολής*. μτφρ. Αστερίου Ε., Αθήνα: Μεταίχμιο.

3. Massey, D. B., 1995 [1991] «Η Παγκοσμιότητα του Τοπικού», *Η Νέα Οικολογία* 56-61.

4. ΆγγελοςΕλεφάντης (2002) «ΤαΒουνά. Στα ίχνη μιας τραγικής ζωής», *Ο Πολίτης*, νο 98, Μάρτιος 2002.

5. Για περισσότερα βλ. «Γιατί απέτυχε η Δύση και όχι η Ανατολή», Antapo/crisis, 1η Απρίλη 2020, https://www.antapocrisis.gr/γιατί-απέτυχε-η-δύση-και-όχι-η-ανατολή/

6. Sassen, S. 2003 [1996] *Χωρίς έλεγχο; Η εθνική κυριαρχία, η μετανάστευση και η ιδιότητα του πολίτη στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*. Μεταφρ. Π. Παπανδρέου, Αθήνα: Μεταίχμιο.

7. Στ. Γκιάλης, https://arcg.is/oTDCq8

ΝΙΚΟΣ ΑΛΕΞΙΟΥ

Η Σφίγγα και η Άρνηση

Στην Αμερική, όπως και άλλες χώρες, όταν πρωτοακούσαμε τα νέα για τον θανατηφόρο κορωνοϊό η Κίνα έμοιαζε να είναι μακριά. Πολύ γρήγορα τα πράγματα άλλαξαν προς το χειρότερο και η πανδημία του ιού εξαπλώθηκε στο μεγαλύτερο μέρος του πλανήτη, έκλεισαν σύνορα, αεροδρόμια, επιχειρήσεις, και ο κόσμος υποχρεώθηκε να μένει στο σπίτι.

Η Νέα Υόρκη είχε την αύρα να μεταμορφώνει τον ξένο σε φίλο, και τώρα που ζούμε στη σκιά της πόλης, οι φίλοι γίνονται ξένοι. Όμως οι Νεοϋορκέζοι είναι ανθεκτικοί, και φαίνεται να υπάρχει ελπίδα στον κόσμο. Γνωστοί και άγνωστοι σεφ προσφέρουν γεύματα στους εργαζόμενους σε νοσοκομεία, πολλές μικρές επιχειρήσεις παραγωγής μπύρας ή ποτών οινοπνεύματος παράγουν τώρα απολυμαντικά χεριών, διάσημοι και μη καλλιτέχνες ή μόδιστροι ράβουν και προμηθεύουν μάσκες.

Μπορεί ο ιός να μην κάνει διακρίσεις στην μετάδοσή του, αλλά (και) στη Νέα Υόρκη το ποιος θα πεθάνει από τον ιό, είναι ευθέως συνδεδεμένο με ταξικές και φυλετικές ανισότητες. Μέχρι στιγμής έχουν καταμετρηθεί πάνω από 10.000 θάνατοι, αλλά δυστυχώς είναι περισσότεροι γιατί δεν συμπεριλαμβάνονται όσοι έχουν πεθάνει εκτός νοσοκομείων. Στους ισπανόφωνους το ποσοστό θανάτων ανέρχεται στο 35% και των μαύρων στο 30%, σε σύγκριση με 27% λευκών και 7% Ασιατών. Τα δημόσια νοσοκομεία που έτσι κι αλλιώς ήταν σε άθλια κατάσταση δεν μπορούν να ανταποκριθούν στη συρροή ασθενών, που στη μεγάλη πλειοψηφία τους είναι και χωρίς ασφάλεια υγείας. Ακόμα πιο θλιβερό είναι ότι υπάρχουν πολλές περιπτώσεις που οι νεκροί θάβονται σε ομαδικούς τάφους στο νησί Χαρτ, που βρίσκεται κοντά στο Μανχάταν.

Στην καρδιά του καπιταλισμού, δεν είναι υποβαθμισμένο μόνο το δημόσιο σύστημα υγείας, αλλά υπάρχει και τεράστιο πρόβλημα στέγασης και εργασίας. Η φορμαλιστική έκφραση διάγνωσης θανάτου με «υποκείμενο νόσημα», κατ' ουσία σημαίνει συστημική φτώχεια. Και όχι μόνο. Το ότι προπαγανδίζεται εμφατικά ότι υπήρχαν και κάποια άλλα θέματα

Ο Νίκος Αλεξίου, κοινωνιολόγος και ποιητής, διδάσκει στο Queens College του CUNY και είναι ιδρυτής και διευθυντής του Hellenic American Project.